

קבצי הערות התמימים ואנ"ש ללקו"ש חלק כ"א שיחה לפורים-תצוה

קובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון קכה (תשמ"ב)

א. בלקו"ש פורים - חצוה מבאר בארוכה החילוק בין הא דאמרינן דמגילה נקראת בי"א וכו', להא דכל החודש כשר למגילה, דהא דמגילה נקראת בי"א וכו' אי"ז רק ענין של חלומין מצד חיוב הגברא, אלא דזהו בעצם זמן קריאת המגילה לבני כפרים, (כדיליף בגמ' מזמניהם - זמנים הרבה תיקנו להם), היינו דחל ג"כ על החפצא דזמן, שנעשה זמן של קריאת המגילה, משא"כ בהא דאמרינן דכל החודש כשר למגילה, הוא רק קיום מצד הגברא בגדר חלומין, אבל הזמן מצ"ע אינו זמן של קריאת המגילה, ועפי"ז מתרץ ג"כ לשון המשנה "מגילה נקראת בי"א וכו'" ולא "קורין את המגילה", לומר דאי"ז רק מצד הגברא, אלא דזהו זמנו של קריאת המגילה, עיי"ש בארוכה בדברים הנחמדים.

ועפי"ז נראה לתרץ בפשטות הא דאמרינן דכל החודש כשר למגילה, וכן נפסק בשו"ע כמבואר בהשיחה, ולכאו"ה הרי לשון המשנה בריש מגילה הוא "לא פחות ולא יותר", וא"כ איך אפשר לומר שאפשר לקרות המגילה בכל החודש? אבל לפי הנ"ל ניחא מאד, דכוונת המשנה הוא בנוגע ל"נקראת", היינו לזמן הקריאה דבזה הוה לא פחות ולא יותר, אבל בנוגע להגברא, שפיר אפשר לקרות כל החודש.

ב) בהערה 28 כתב וז"ל: ומה שבזמן הזה "אם נזדמן לו אח"כ מגילה חוזר וקורא אותה ביום י"ד אפי' קרא תחילה ביום י"ג מ"מ קרא אותה שלא בזמנה" (רמ"א בשו"ע תרפח ס"ז) - י"ל כיון דמעיקר הדין בזה"ו אין קורין אותה אלא בזמנה (בי"ד וט"ו). אבל צ"ע דבב"י לטור שם סד"ה שדרו (ועד"ז בכל בו הל' פורים) כתב שהוא כדין בן כפר שהקדים ליום הכניסה שאם הי' בעיר בי"ד חוזר וקורא עמה (מגילה יט, א. ראה פירוש"י שם) אבל ראה תוס' שם ד"ה בן כפר ד"נעשה כבני העיר". וי"ל שכן הי' עיקר התקנה דאנשי כנה"ג. וראה לשון הר"ח שם. וכן משמע מכל בו שכתב: אמנם אם נתעכב ונמלך ולא הלך חוזר וקורא בי"ד כו' כדין בן כפר כו' שבזה איגלאי מילתא שמעולם לא נכנס בגדר דמפרש ויוצא בשירא. עכ"ל.

ולכאורה נראה לומר דבאמת פליגי בזה רש"י ותוס', בגדר הקריאה דבני כפרים, דרש"י סב"ל שהוא רק ענין של חלומין, אבל אינו ענין של קריאה בזמנה, והתוס' סב"ל דהוה קריאה בזמנה, דהנה כתב הריטב"א שם וז"ל: אמר רבא בן כפר שהלך לעיר ביכוב"כ קורא עמהם. פי', אפי' עתיד לחזור לכפר קודם בוקר י"ד חייב להתעכב שם ולקרות עמהם, ומפרש טעמא דהאי כבני עיר בעי מקרי, ורבנן הוא דתיקנו לי' ביום הכניסה, וכי תקינו לי' היכא דאיתא בכפר, אבל היכא דאיתא בעיר כבני העיר בעי מיהוי, ונראה דכבני עיר ממש קאמר, שקורא עמהם אפי' ביום... ופירוש"י (ד"ה בין כך ובין כך) דכד איתיה נמי בעיר ליל י"ד אינו חייב לקרות עמהם אלא

הוי רק כמו מנהג דהלא גם בני הכפרים יכולין לקרות בי"ד,
ורק שקולא הקילו להם לקרות ביום הכניסה, ואם לא רצו
להקדים ובאו לקרות בי"ד הרשות בידם, א"כ אי"ז תקנה
קבועה שיקראו ביום הכניסה, במילא אי"ז כשני תורות, ולכן
פירש"י אח"כ דכל הקושיא דר"ל היא מי"ד וט"ו דזהו תקנה
קבועה ואין לשנות.

אבל עי' שם בדף יד, א, בתוד"ה כי אמרינן דסב"ל להחוס'
דאפי' בבני הכפרים שייך הענין דלא תתגודדו, וקושיית ר"ל
הוא גם מבני הכפרים עיי"ש, ועי' ג"כ ברא"ש שם סי' ט'.

ואפשר לבאר זה עפ"י הנ"ל, דרש"י לשיטתו דקריאת בני
הכפרים הוא רק ענין של חשלומין לי"ד, ואינו תקנת זמן
מיוחד, לכן סב"ל דלא קשה כלל מבני הכפרים כנ"ל, דהוה כמו
מנהג, אבל החוס' סב"ל כנ"ל דזהו תקנת זמן חדש, ולכן
זה נראה כב' תורות, ואף דיש להם רשות לקרות בי"ד, מ"מ
כיון דבפועל תיקנו להם זמן חדש הרי זה נראה כב' תורות,
(והרי גם בני עיירות יכולין לילך לכרכים ויקראו בט"ו,
וכן להיפך) ולכן לשיטתם הקושיא היא גם מבני הכפרים.

ד) ועי' בחוס' שם שכתבו וז"ל: ואומר הרב רבי חיים
הכהן דבני כפרים היו קורים בעירם כדמוכה בירושלמי,
והשתא הוו שתי בתי דינים בב' עיירות, דבכי האי גוונא
לא שייך לא תתגודדו אפי' לאביי, והא דקרי לי' יום הכניסה
לפי שבעירם היום מחאספים לבא לבית הכנסת בב' וה' לקרות
התורה, וכך נראה דאמר בירושלמי דבן עיר אינו מוציא בן כרך
דכל שאין מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, וכיון
שבני הכפרים היו בקיאים לקרות ודאי היו קורין בעירם, עכ"ל

אבל הרי רש"י פי' בריש מגילה שבני הכפרים לא היו
בקיאים לקרות ואחד מבני העיר הי' קורא להם בעיר, וא"כ
עדיין יוקשה קושיית החוס' דשם משום לא תתגודדו? אבל
לפי הנ"ל ניחא, דרש"י לא הי' הקושיא מעיקרא מבני הכפרים
כיון דאינו אלא ענין של חשלומין.

ועפ"י ז' אפשר ג"כ לתרץ קושיית החוס' לפי שיטת רש"י,
דאין אפ"ל דבן עיר הי' קורא להם, הרי מבואר בירושלמי
דבן עיר אינו מוציא לבן כרך? (וראה הערה 38 שיש שקו"ט
בשיטת רש"י בהר"ן ועוד).

ולהנ"ל אפ"ל דשיטת רש"י היא דדוקא בן עיר אינו
מוציא לבן כרך, כי הזמן דט"ו אינו זמן החיוב שלו כלל,
משא"כ הכא, דבאמת גם בבני הכפרים החיוב שלהם הוא בי"ד,
אלא שיש חשלומין לזמן זה גם לפני זה ביום הכניסה, וא"כ
כיון דרוצה לקרות להם להוציאם בהחיוב של י"ד, דזהו ג"כ
זמן החיוב שלו, הנה בנדו"ז שפיר מוציא אותם, ולכן יכול
לקרות להם.

(ה) הלח"מ (הל' מגילה פ"א הל' י') כתב וז"ל: עוד

זיכא בגמ' (יט, א) אמר רבא בן כפר שהלך לעיר ביכוב"כ קורא
שמהן, ולא הביאה רבינו ז"ל משום דלדידן הכפרים והעיירות
טוים, דליכא יום הכניסה כו' אע"ג דזהו ודאי דוחק דכיון
הזכיר הדינים שהוא בזמן הכניסה הי' לו להזכיר הכל ולא
הזכיר מקצת ולהניח מקצת, עכ"ל. וכך הקשו במרכבת המשנה
בפתח הדביר על העיסור מגילה אות טו, ויעויין שם מה
חירצו.

וכדאי להביא בזה חירוץ שבס' משנת יעבץ סי' פ"א, דבריש
גילה שאל בגמ' מגילה נקראה בי"א מנלך, ומביא דרשה דאמר
רא לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם, זמנים הרבה תיקנו
הם, ור"ש ב"נ אמר, אמר קרא כימים אשר נחו בהם היהודים,
מים כימים לרבות י"א וי"ב וכו', ומבאר דיש חילוק בין ב'
דרשות, דאם ילפינן מזמניהם דזמנים הרבה תיקנו להם, נעשה
ה זמן בעצם של קריאת המגילה, אבל אי ילפינן מכימים אשר
חו וגו' אין זה זמן בעצם, אלא חשלומין להזמן די"ד.

ולפי"ז מבאר דרבא דסב"ל דבן כפר שבא לעיר בליל י"ד,
חוזר וקורא עמהן סב"ל הדרשה דכימים אשר נחו בהם וגו',
במילא נמצא דקריאתו דביום הכניסה לא הי' קריאה בזמנה
לא בתשלומין, ולכן עכשיו חוזר וקורא בי"ד מצד קריאה
זמנה, אבל הרמב"ם דבפ"א ה"ד פסק כהדרשא דבזמניהם יעו"ש,
מצא דיום הכניסה הרי זה קריאה בזמנה, ולכן סב"ל דבן
פר שבא לעיר אינו חוזר וקורא, כיון דכבר קרא בזמנה,
לכן לא הביא הרמב"ם הך דין, ויעו"ש בארוכה בכל ענין
ה. (ולפי"ז הרמב"ם לא סב"ל ג"כ דנעשה כבני העיר ע"ד
כתבו החוס' כמבואר בהערה הנ"ל).

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
- ר"מ בישיבה -

בלקו"ש פורים - חצוה מבאר בארוכה שקריאת המגילה בי"א
ו' אדר לבני הכפרים אי"ז רק השלמה לקיום המצוה שעל הגברא
לא "מגילה נקראת", הרי"ז גדר קיום קריאת המגילה זמן
ריאתה כו'. עיי"ש.

ובהערה 28 מקשה: ומה שבזמן הזה "אם נזדמן לו אח"כ
גילה חוזר וקורא אותה ביום י"ד אפי' קרא תחלה ביום י"ג
"מ קרא אותה שלא בזמנה" (רמ"א בשו"ע תרפ"ח ס"ז) - י"ל
יון דמעיקר הדין בזה"ז אין קורין אותה אלא בזמנה (בי"ד
ט"ו).

וממשיך: אבל צ"ע דבב"י לטור שם סד"ה שדרו (ועד"ז בכל
ו הל' פורים) כתב שהוא כדין בן כפר שהקדים ליום הכניסה
אם הי' בעיר בי"ד חוזר וקורא עמהם (מגילה יט, א, ראה פרש"י
ז).

ולכאן יל"ע מדוע הוצרך להקשות מדברי הב"י ולא מהדין
פא מדברי רבא שם בן כפר שהלך לעיר בין כך ובין כך קורא
גהן כו'. דהרי הביאור בסעיף זה קאי בעיקר לפי עיקר התקנה

שבמשנה כו', קריאת המגילה לבני הכפרים, לא בזה"ז שאין דין זה

ובהשקפה ראשונה חשבתי שמכיון שבדברי רבא שם מפורש
מאי טעמא האי כבני העיר בעי למקרי ורבנן הוא דאקילו על
הכפרים כדי שיספיקו מים ומזון לאחיהם שבכרכין (הני מילי
כי איתי בדוכתי אבל כי איתי בעיר כבני העיר בעי למקרי),
שמפרש הטעם כפי הקס"ד בגמ' שם. ד.ב. ולא כפי המסקנא שם
(כהנבא בהשיחה ריש סעיף ג' ובהערות), מפני שמספקין.

ולכן הי' אפשר לדחוק, שבדברי רבא קאי רק לפי טעם זה
שמפורש בדבריו, בשביל תקנתא דכרכין, ואז מכיון שבי"ד נמצא
בעיר ואינו מספק מים ומזון חל עליו החוב לקרות כבני העיר.
אבל לפי המסקנא מפני שמספקין, שהוא טובת בני העיר שכר הוא
להם וכיו"ב לכו"צ, לא חיבוהו חכמים שיקרא עוה"פ.

ואף שדוחק הוא לפרש שמאמר רבא הוא לא למסקנת הגמ'
[וראה גם טו"א בגמ' שם שמפרש שרבא לא מבעי' קאמר: ל"מ אי
ה"ט דאקילו לטובתם מפני שמספיקין לא אטרחו רבנן לבוא לעיר
ביום הקריאה השתא שהן בעיר אינן כאן טורח ואינן להם שום טוב
ופשיטא דקורין עמהם אלא אפי' ה"ט דאקילו משום טובת עירות
כדי שיספיקו וה"א אפילו כשהן בעיר א"צ לקרות עמהן כדי שיה
פנויים להספיק קמ"ל דלא נקראת].

אבל מכיון שסו"ס הביא רבא בלשונו הטעם דקס"ד, לכן
הביא מזה שבב"י הוכיח מדין הנ"ל בזה"ז להיוצא בשירא כו',
ומזה מוכח שהוא כהלכתא ומסקנת הגמ'.

דא"ג בשולי הגליון להערה 28: מהשוואה בב"י מוכח
שגם בזמן הזה קריאת המגילה כו' הוא לא רק מנהג לזכרין
בעלמא וכיו"ב, בערה"ש סו"ס תרפ"ח כתב כן מפורש "שהקריאה
אז הוה רק לזכר בעלמא...אלא כלימוד בעלמא...הקריאה שעברה
לאו כלום", אשר מדברי הב"י ומביאור שבהשיחה כו' מובן
שבדבריו מושללים.

הרב נ. שפירא

ג. בלקו"ש פורים - תצוה בהערה 36 כתב וז"ל: "וי"ל שזהו
הנפק"מ בין הדרשה להבבלי "זמנים הרבה תקנו להם", לדעת ר'
יונה בירושלמי שם "זמנים אחרים", שאי"ז כעצם זמן קריאה.
לדעת ר' יוסה בירושלמי שם "זמנים שקבעו להם חכמים" (ראה
פנ"מ "שהכתוב ניתן לדרוש לחכמים"), לכאורה י"ל שהוא רק
כזמן תשלומין וכיו"ב (וע"ד כל ימי החודש לדעת הירושלמי).
עכ"ל.

ולכאו' יש להבין למה לא הביא ג"כ הדרשה השני' בבבלי
ריש מגילה שם דר' שמואל בר נחמני אמר כימים אשר נחו בהם
היהודים ימים כימים לרבות י"א וי"ב וכו', הרי בזה גופא יש
לחלק דאם דרשינן "מבזמניהם" הרי זה זמן בעצם, אבל אם
דרשינן "מכימים" הרי זה כמו תשלומין?
א' הת'

קובץ הנ"ל גליון קכו

א. בלקו"ש פ' פורים - חצוה ש.ז. מבאר בסעי' ג' שאמרינן "מגילה נקראת - ולא "קורין את המגילה - ומתחילין מי"א י"ב וי"ג הפירוש בזה שקריאת המגילה בימים אלו היא (לא רק ענין של "קורין את המגילה" - דין (והיתר) במעשה וקיום המצוה שמצד הגברא, אלא) "מגילה נקראת" (בלא להזכיר את הקורא, הגברא) - ס' איז בא דער מגילה זמן קריאתה.

ויש להעיר מהצפנת פענח בהל' מגילה פ"א, ה"ג וז"ל: הנה דין של מגילה נ"ל דיש בה ב' מצות א' הקריאה גופא שזה חיקון והב' משום פרסום הנס. והנה גבי יום הכניסה הקריאה לא הוה רק משום פרסום ולא משום מצות קריאה כי אז אין שייך מצוה..

מיכאל לוזניק
- ישיבה גדולה ניו הייווען

ב. בלקו"ש בשלח ש.ז. הערה 7 הובא מנהג כ"ק אדנ"ע לקדש אחרי חפלת שחרית, להתפלל מנחה, ולפני שקה"ח ליטול ידין לסעודה. וממשיך שי"ל שיצא י"ח סעודה שלישיית באכילת מזונו שאחרי הקידוש, ומציין לשקו"ס בכגון זה בפס"ד להצ"צ ושו"ו דברי נחמי"ע עיי"ש.

וראיתי בסיפורי הרה"ח הר"י שי' חיתריק שנדפסו לאחריו (מדור אדמו"ר הרש"ב סיפור האחרון ממה שראה בליובאוויטש), שמביא מנהג אדנ"ע הנ"ל, בהוספה, שאדנ"ע אמר על הסעודה שלאחרי מנחה שאינה במקום סעודה שלישיית.

ובזה יומחק ההסבר בהערה הנ"ל שהמזונות שאחרי הקידוש דוקא הי' במקום סעודה שלישיית (ובמילא נצרכים להכנס גם להשקו"ס אם אפשר לשנות סדר הסעודות וכו'), ולא תי' ע"פ ההגה להמרי"ל שהובאה בהערה 14 שיוצאים כל ג' הסעודות במזונות, כי אדנ"ע פירש בעצמו להיפך.

ואולי לא רצה אדנ"ע לסמוך על הגהה זו ולכן דייק שהסעודה לאחרי מנחה בנט"י תהי' סעודה שני' דוקא.

הרב יעקב ליב אלטיי
- משפיע בישיבה -

ג. בלקו"ש פורים - חצוה מבאר דקריאת המגילה דבני הכפרי ביום הכניסה, הרי זה זמן קריאת המגילה אצלם, ולא רק שהו" חלומין עיי"ש בארוכה.

ועי' בריש מגילה שמקשה: והא אין בי"ד יכול לבטל דבר בי"ד חבירו כו' והקשה שם בגליוני הש"ס דהרי אין זה אלא ביטול בשב ואל תעשה שלא יקראו בי"ד, וכן בקובץ הערות אות חרמ"ח הביא דברי הרמב"ם דיכולין לעקור דברי בי"ד חבירו בשוא"ת, ומקשה כנ"ל ממגילה דאין איסור לקרות בי"א אלא שמבטלין מצוה קריאה בי"ד ובכה"ג יש כח בידם לעקור גם דבר מה"ת ולא תהא חקנת אנשי כנה"ג חמורה מד"ח עצמה עיי"ש ולפי השיחה נראה לומר דאין זה רק עקירה בשב ואל תעשה

אלא שינוי בעצם הקנת הקריאה דגם ביום הכניסה יהי זה קריאה בזמנה כנ"ל ע"ד הזמן די"ד, ובמילא מובן קושיית הגמ' דזה בודאי אי אפשר דאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו וכו', והוכחת הגמ' דכן הוא, הוא מהלשון "נקראת" ולא קורין.

(ב) לכאו' יל"ע אם אפ"ל ג"כ נפק"מ בנוגע לבן כפר קטן שנחגדל אחר יום הכניסה לפני"ד אדר, דאי נימא דיום הכניסה הו"ע של תשלומין, מובן בפשטות שיש עליו חיוב לשמוע בי"ד, אבל אם יום הכניסה הוא זמנו, ואז הי' קטן, אין עליו חיוב לשמוע בי"ד, ועי' בלקו"ש חי"ז ערב פסח, שכתב כעין זה לגבי העניית דערב פסח, אהל לכאו' י"ל דלכו"ע צריך לשמוע בי"ד, דהרי לשון המשנה בריש מגילה הוא כפרים ועיירות גדולות בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה ועי' בפנ"י שם שהקשה למה אמר כפרים בי"ד, אבל מ"מ משמע דלכו"ע י"ד הוה זמנם, אלא דאפ"ל דגם יום הכניסה הוה זמנם, וכשקוראים אז קיים מצות קריאה בזמן, אבל אם לא קרא אז כהנ"ל בקטן, בודאי שחייב בי"ד דלא פטר זמנו של י"ד, ועי' ג"כ בלקו"ש פ' בהעלותך חש"מ בענין פסח שני.

(ג) בהערה 28 כתב דמהרמ"א משמע דבזה"ז כשקרא בי"א וכו' בודאי אי"ז קריאה בזמנה ואם אפשר צריך לקרות ג"כ בי"ד, כיון דמעיקר הדין בזה"ז אין קורין אותה אלא בי"ד וט"ו, אבל מהב"י משמע דגם בזה"ז הרי זה זמן קריאה, והא דבאם אפשר חוזר וקורא הוא משום דאיגלאי מילחא שמעולם לא נכנס בגדר דהמפרש וכו' עיי"ש.

ולכאו' ב' אופנים אלו תלויים בטעם הדין דמפרש וכו' קורא בי"א, דאי נימא כמ"ש הריטב"א דגם לרבנן ליכא למיחש דמסתכלין בה מוקימנא אדיני' ואין לך בן כפר גדול מזה, הנה לפי"ז שייך לומר דהוה זמן קריאה כיון דגם לפי רבנן כן, אבל לפי טעמו של בעל המאור דכדאי ר"ע סחימתאה לסמוך עליו בשעת הדחק, הנה זהו רק שצריך לקרות, אבל מובן דכיון דהלכה כחכמים, במילא אי"ז קריאה בזמנה, וכשאפשר לו לקרות בי"ד בודאי צריך לחזור ולקרות כחכמים, ואי"צ להטעם משום דאיגלאי מילחא שמעולם לא נכנס בגדר המפרש וכו', וכן לפי מ"ש הרוקח (מובא בב"י שם) "שהתינוקות קורין" משמע ג"כ דאין זה זמן קריאה, ולפי"ז יל"ע דכיון דהב"י לא הביא הריטב"א אלא הרוקח והמאור, א"כ למה לדידי' הרי זה זמן קריאה וצריך להטעם דאיגלאי מילחא וכו'.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

קובץ הנ"ל גליון רכו (תשד"מ)

ב. בלקו"ש חכ"א שיחת פורים - תצוה המסביר כ"ק אד"ש החילוק בין דברי הבבלי (ריש מס' מגילה) דמגילה נק' בי"א ובי"ב וכו' ודברי הירושלמי (מגילה פ"א ה"א) ד"כל החודש כשר לקריאת המגילה" דכתל' החודש אשר נהפך וכו' (דאף דכ' הרמ"א באו"ח סי' תרפ"ח ס"ז דהכי נהוג יש לחלק דיום י"א וי"ב וכו' יש להם יותר שייכות לימי הפורים משום תקנת חכמים עצמם "כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם" ואם מכיון שמלכתחילה זמנים הרבה תקנו להם" הרי נעשה יום י"א וי"ב וכו' זמנו קריאת המגילה. ואז מקיים המצוה לא רק מצד הגברא אלא גם מצד חפצת הזמן. דקריאת המגילה משא"כ לפי הירושלמי דכל החודש כשר מקיים מצותו רק לגבי הגברא. אבל לא מצד חפצא דזמן.

ויש לבאר ענין זה יותר עפ"י הידוע מ"ש האחרונים (כמצויין לעיל בלקו"ש חכ"ב ע' 193 הע' 48) בהחילוק בין איסורי תורה ואיסורי דרבנן דאיסורי"ת הם גם בהחפצא ואיסוד"ר הם רק בהגברא (שהגברא אסור), וחילוק זה הוא לא רק בנוגע לענינים שליליים (איסור) אלא גם בענינים חיוביים דעניני תורה הוא גם בהחפצא משא"כ עניני דרבנן הם בעיקר על הגברא.

(ואף שאין יכולים לומר זה בנוגע לכל עניני תורה דהרי אאפ"ל שיש ענין בהחפצא של הלולב המתחייב לנענעו וכיו"ב אלא שפיר י"ל כן בנוגע לכמה ענינים כמו זמן כדלקמן

דהנה מצינו בנוגע לזמני יו"ט דמה"ת יש חיוב למשל לשמוח בליל ט"ו ניסן ומבואר בלקו"ש חט"ז דמכיון שאז הוא היו"ט הרי משם נוגע שחיטת ק"פ ביום שלפנ"ז, בסגנון אחר י"ל שמה"ת "מאנט זיך" לקדש אותו יום.

משא"כ בימים טובים דרבנן הרי כל גדרם רק על הגברא ורק תקנו שצריך לעשות מה שציוו ביום מסויים. ולמשל חנוכה תקנתם ה' להדליק נרות וזה עיקר תקנתם - גמתי להדליק תקנו (כזכר לנס) בכ"ה בכסלו וכן י"ל בנוגע לפורים שעיקר התקנה הוא לקרוא המגילה ותקנו שיקראו בחודש אדר וביום י"ד (ט"ו) לזכר היום שנעשה הנס.

ועפ"י ז' יובן היטב ביאור הנ"ל בהשיחה - דלכאורה לא מצינו בשום מצוה שיכולים לקיים אותו לפני זמנו (ועיין בקובץ דברי תורה מכולל האברכים חל' ט"ו (נמצא בדפוס) מה שמפלפל ח"א בזה).

אלא לפי הנ"ל אתי שפיר דמכיון דמדובר במצוה דרבנן

והעיקר הוא חובת הגברא לכן "כל החודש כשר לקריאת המגילה"
אכן מובן דאפ"י במצוות דרבנן יש לה ה"בשעתה" ולכן הכי
טוב הוא לקרות ב"ד וט"ו, ומפני תקנת בני הכפרים תקנו
שיכולים לקרות החל מיום י"א ובלית ברירה (המפרש ויוצא
בשירא) כל החודש כשר. דעיקר המצוה נעשה ע"י הקריאה.

מענין לענין באותו ענין - שמעתי מקשים בענין הנ"ל
דלמה לא תקנו ג"כ ענין משלוח מנות ומתנות לאביונים
שיכולים להקדים, ועי' בלקו"ש הנ"ל הע' 33 שמציין לדברי
בעל המאור בריש מס' מגילה בשם ר' אפרים שמתרץ שמכיון
שישראל מיוסרין בדקדוקי עניות אי יהבינן להו מתנות בי"א
ובי"ב וכו' יאכלו אותם ובטלה לה שמחת פורים, ויש להסביר
ת"י זה דבשלמא קריאת המגילה קודם לחג הפורים כולם יודעים
שזהו ה"מגילה של פורים" משא"כ צדקה ונתינת אוכל לא יפרסם
ענין הנס כלל דלא ידעי שזהו מצד חג פורים, ולכן מוכרח
להיות ביום פורים ולא שייך להיות מקודם,

ויש לתרץ קושיא הנ"ל - דלמה לא תיקנו גם משלוח מנות
וכו' שיכול להיות מוקדם כמו מקרא מגילה באו"א והוא דפשוט
דלהיות בלי מגילה או בלי ידיעת קריאת המגילה שכיח, משא"כ
להיות בלי עניים ושאר אנשים לשלוח להם מנות לא שכיח ולכן
לא תקנו.

וכן הוא בנוגע לחנוכה - שלא מצינו שתיקנו שיכולים
לעשות חנוכה מוקדם אלא כנ"ל דאין טעם שידליק קודם לזמן
התקנה, (מחמת חוסר נרות וכו'), משא"כ במקרא מגילה דיכול
להיות שיהי' בלי מגילה או בלי ידיעת קריאתה כנ"ל אתי
שפיר תקנתם דכל החודש כשר.

הרב משה אהרן צבי ווייס
- ברוקלין נ.י. -

קובץ הערות התמימים ואנ"ש מאריסטאון גליון תנו (תשמ"ו)

א. בלקו"ש חכ"א שיחת פורים - תצוה (ע' 200) כתוב, וז"ל: "עפ"ז איז מובן מיט וואס קריאת המגילה ב"א ב"ב וב"ג איז אנדערש פון דעם וואס "כל החודש כשר לקריאת המגילה" (וואס איז אויך נוגע להלכה בזמן הזה אין פאל פון "המפרש בים והיוצא בשיירא", כנ"ל):

דאס וואס "כל החודש כשר לקריאת המגילה" לערנט מען אפ אין ירושלמי פון "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וגו'", ד.ה. אז כל החודש האט דער גברא די מעגלעכקייט (און דעם חיוב) צו מקיים זיין דעם חיוב וואס ליגט אויף אים אין דעם "זמן" פון "ימי הפורים האלה", דאס לייגט זיך אבער ניט אויף דער חפצא פון זמן, אז די ימי החודש זאלן ווערן א זמן קריאת המגילה". עכ"ל.

ועפ"ז יתורץ מה שהקשה בספר "עמק ברכה", וז"ל: "מגילה ד' ב': מגילה נקראת ב"א מנלן מכדי כולהו אנשי כנה"ג תקנינהו דאי ס"ד אנשי כנה"ג ל"ד וט"ו תקון אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקיננו אנשי כנה"ג והתנן אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו וכו'.

הנה, לכאורה לפ"מ דאיתא בירושלמי: תני בשם ר' נתן כל החדש כשר לקריאת המגילה מ"ט והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וגו', א"כ לפ"ז שפיר אפשר לומר דאנשי כנה"ג רק ל"ד וט"ו תקון ואתו רבנן ותקון ל"א ל"ב ל"ג, ואין זה עוקר תקנתא דתקיננו אנשי כנה"ג, כיון דמעיקר הדין כל החדש כשר לקריאת המגילה בדיעבד בשעת הדחק, והזמן ל"ד וט"ו אינו אלא לכתחילה, א"כ שפיר יכולין רבנן לתקן זמנים אחרים לבני הכפרים, ואין זה מבטל דברי ב"ד חבירו, כיון דכל החדש כשר. וע"כ מוכח מזה דסתמא דגמ' דהבבלי אינו סובר כהירושלמי. ולפ"ז יש לתמוה כל הגמ' והמרדכי בשם ראב"ה והג"א בשם או"ז שפסקו להלכה כהירושלמי הזה נגד סתמא דהבבלי. וצ"ע". עכ"ל.

אבל לפי השיחה מובן ההפרש בין מש"כ בירושלמי ובין הדין דמגילה נק' ב"א ל"ב ל"ג.

משה גרין

בגדור קריאת המגילה בי"א וי"ב וי"ג

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
≈ ר"מ בישיבה ≈

בלקו"ש חכ"א (תצוה - פורים) מבאר המעלה דיום י"א אדר לגבי הימים בחודש אדר שלפני זה, שבו אומר המשנה בריש מגילה דמגילה נקראת בי"א וכו', ומקשה דהרי איתא בירושלמי דכל החודש כשר למגילה (דאם יוצא לדרך ולא יוכל לקרות בי"ד וכו' יכול לקרות מ"ח, ומביאו הרמ"א להלכה) וא"כ מהו החידוש דיום י"א? וממשיך לבאר בהקדם ביאור המשנה "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד וט"ו לא פחות ולא יותר", דלכאורה כיון דעיקר הזמן הוא יום י"ד וט"ו למה לא התחיל המשנה בעיקר הזמן דיום י"ד? ואפילו אי נימא דרוצה למנות עפ"י הסדר ולכן מתחיל מי"א וממשיך עד ט"ו, הרי אח"כ כשמבאר הפרטים שבדין זה מתחיל לבאר יום ט"ו, וא"כ גם בתחילה הי' יכול למנות בסדר זה בט"ו י"ד י"ג וכו'? עוד מקשה על לשון המשנה "מגילה נקראת" ולמה לא אמר הלשון "קורין את המגילה וכו'?"

ומבאר שם שהתנא רוצה לחדש דלא נימא דהקריאה דיום י"א בכני כפרים הו"ע של תשלומין וכיו"ב להזמן די"ד, (כמבואר בגמ' דשכר הוא להם שיכולים לקרות בי"א וכו', ופירש"י דכיון דבני הכפרים אינם בקיאים לקרות המגילה, והם צריכים לבוא לעיר בכדי שבן עיר יקרא עבורם, הנה כשחל "יום הכניסה" שהוא יום ב' וה' ביום י"א אדר וכו' דאז בי"ד מתכנסים לבתי דינם לדון, ובני הכפרים באים אז תמיד אל העיר, לכן לא הטריחום חכמים לבוא עוד הפעם ביום י"ד אל העיר לקריאת המגילה, וקוראים בי"א וי"ב וכו'), אלא דזה נעשה לזמנה של קריאת המגילה דבני הכפרים, וה"ז קריאה בזמנה, וכמבואר בגמ' שם דילפינן זה ממ"ש "זמניהם" זמנים הרבה תיקנו להם, הרי דקריאה זו הוא קריאה בזמנה, ולכן מדייק להתחיל בי"א וכו' ולא בי"ד לגלות דבכני כפרים ה"ז זמנם שלהם, וזהו ג"כ דאמר "מגילה נקראת", ולא קורין את המגילה, דקורין את המגילה משמע דזהו רק מצד הגברא שהוא יכול לפטור את חיובו אז, והי'

אפ"ל דאי"ז מגילה בזמנה אלא בגדר תשלומין לעיקר הזמן, משא"כ "מגילה נקראת" משמע דזהו מצד החפצא דאז הוא זמנה של המגילה, וממשיך לבאר נפק"מ להלכה כאם יש לו לבן כפר מצוה אחרת שזמנה באותו היום, דאי נימא דקריאת המגילה אז אין זמנה אז אלא בגדר תשלומין וכו'. צריך להקדים המצוה שזמנה בו ביום, משא"כ לפי הנ"ל דקריאת המגילה אז ה"ז מצוה בזמנה יש להקדים קריאת המגילה עיי"ש, וזהו גם הנפק"מ בין הך דירושלמי דכל החודש כשר למגילה דשם אי"ז ענין של קריאה בזמנה אלא בגדר תשלומין לעיקר הזמן מצד הגברא, משא"כ בנוגע ל"א י"ב וי"ג עיי"ש בארוכה.

ויש להוסיף דלפי"ז מתורץ גם מה שהקשו המפרשים דהרי במשנה איתא בי"א כו' עד ט"ו "לא פחות ולא יותר", ואיך זה מתאים עם הירושלמי דכל החודש כשר למגילה? אבל לפי הנ"ל ניחא דבנוגע לקריאה בזמנה אה"נ שהוא לא פחות ולא יותר, משא"כ הדין דירושלמי אינו שייך למשנתנו דשם ה"ז בגדר תשלומין לעיקר החיוב.

אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו בנוגע לזמן הקריאה

והנה בגמ' שם מקשה על המשנה מגילה נקראת בי"א וכו' מנלן? ומקשה ע"ז בגמ' מהו הקושיא מנלן, הרי יש טעם לזה שתיקנו לבני הכפרים שלא יטריחו וכו' ולמה צריך לומר שיש בזה מקור בהמגילה? ומתרץ דבודאי צ"ל דאנשי כנה"ג תיקנו כן מעיקרא, דאל"כ הרי אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו אא"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, וא"כ בודאי צ"ל דאנשי כנה"ג עצמם תיקנו כן ולכן מקשה מנלן, ומביא ע"ז קרא הנ"ל דזמניהם וכו' עיי"ש עוד.

והקשו ע"ז בגליוני הש"ס כאן וכן בקובץ הערות יבמות צ"ב, דהרי כתב הרמב"ם בהל' ממרים פ"ב ה"ד וז"ל: ויש לבי"ד לעקור אף דברים אלו לפי שעה אעפ"י שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזירות אלו חמורין מדברי תורה עצמה, שאפילו דברי תורה יש לכל בי"ד לעקרו הוראת שעה, כיצד בי"ד שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין לדורות ואומרים שהלכה כך היא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל לבטל מ"ע או לעבור על מצות ל"ת כדי

להחזיר רבים לדת וכו' עושין לפי מה שצריכה השעה כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחי' כולו כך בי"ד מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כולם. כדרך שאמרו הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, עכ"ל.

הרי מכואר בזה דבמקום שחכמים יכולים לעקור בדאורייתא כ"ש דבי"ד קטן יכול לעקור כבי"ד גדול ממנו כנ"ל, ולפי"ז מובן ג"כ דכמו שיכולים חכמים לעקור ד"ת בשב ואל תעשה לא רק לשעה אלא לעולם (וכמכואר בארוכה ביבמות צ, ב) כן יכולים בי"ד קטן לעקור דברי בי"ד הגדול ממנו בשב ואל תעשה "שלא יהו גזירות אלו חמורין מדברי תורה עצמה", [והא דאמרינן דאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו וכ' ה"ז רק בקום ועשה] ולפי"ז מהו קושיית הגמ' כאן במגילה דבודאי צ"ל דאנשי כנה"ג תיקנו דאל"כ הלא אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו כו', הרי כאן הביטול הוא בשב ואל תעשה שבני הכפרים אי"צ לקרות המגילה ביום י"ד, [כי כמה שקורין בי"א וכו' אי"ז ביטול דברי בי"ד הגדול ממנו כפשוט] ונמצא דבזה אפילו בי"ד קטן ממנו יכול לתקן, וא"כ מהו הביאור בגמ' דעכצ"ל דאנשי כנה"ג תיקנו דאל"כ אין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חבירו וכו'?

דעה דאין בי"ד יכול לבטל וכו' אפילו בשב ואל תעשה

ובשם הגרי"ז מובא (ראה בס' מעשי חייא גיטין סי' י"ז) לחלק בין עקירה לשעה לעקירה בשב ואל תעשה, דהנה הא דיש לחכמים לעקור דאורייתא בשב ואל תעשה ה"ז משום שיש להם כח מיוחד מה"ת, כמ"ש לא תסור מכל הדברים וגו', משא"כ בי"ד קטן שרוצה לעקור דברי בי"ד גדול ממנו בשב ואל תעשה, הנה בי"ד קטן לגבי בי"ד גדול ממנו לאו עלייהו קאי לא תסור כי לגבי בי"ד הגדול הימנו אין להם שם בי"ד, במילא אין להם כח לעקור דבריהם אפילו בשב ואל תעשה, ובזה לא שייך הק"ו של הרמב"ם כיון דלחכמים יש כח מיוחד מה"ת משא"כ בי"ד קטן לגבי בי"ד שגדול הימנו [דבודאי אמרינן דאין לך אלא בי"ד בימין, מיהו זהו לגבי עצמם, אבל כשבאים לעקור דברי בי"ד גדול ממנו הנה כלפי בי"ד ההוא לאו שם בי"ד עליהם] משא"כ לגבי עקירה לפי שעה דשם באמיתית הענין אינם באים לעקור דברי בי"ד הגדול

ממנו דאדרבה כמבואר ברמב"ם ששם הם כאים לחזק דברי בי"ד הגדול ממנו, וכמ"ש הרמב"ם דזהו בדוגמת חלל עליו שכת אחת כדי שישמור שכתות הרכה, וכיון דכאן אינם עוקרים דבריהם באמיתית הענין שפיר יש להם כח ע"ז, וכזה כתב הרמב"ם שלא יהיו חמורים מדברי תורה עצמם וכו', עכתו"ד. דלפי דבריו דבי"ד קטן אינו יכול לבטל דברי בי"ד הגדול ממנו אפילו בשב ואל תעשה, א"ש הא דקאמר בגמ' דעכצ"ל דאנשי כנה"ג תיקנום, דאל"כ לא היו בי"ד הקטן יכול לומר דבני כפרים לא יקראו בי"ד, דאי אפשר להם לעקור אפילו בשב ואל תעשה, אבל לפי שאר האחרונים שאינם מחלקים כנ"ל קשה?

מיהו לפי המבואר בהשיחה דבמתניוין מבואר דקריאת י"א אינו סתם קריאה מצד הגברא אלא שאז הוה זמן קריאה אצלם ממש, ולכן אומר "נקראת" ולא "קורין" וכן מתחיל בי"א ולא בט"ו כנ"ל, שפיר מובן קושיית הגמ' כיון דאי"ז סתם עקירה בשב ואל תעשה אלא שינוי התקנה בעצם הזמן של הקריאה, די"א וכו' הוה זמנה דבני כפרים, ובמילא עכצ"ל דאנשי כנה"ג עצמם תיקנו כן ולכן שפיר מקשה מנלן.

ביאור פלוגתת רש"י ותוס' בענין זה

הנה בגמ' יבמות יג, ב, איתא דר"ל הקשה לריו"ח על המשנה דמגילה נקראת בי"א ובי"ב כו' הרי כתוב לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, ופירש"י דאיך יכולים לחלק בקריאת המגילה שישנם קוראים בי"א וכו' וישנם בי"ד? אמר לו ריו"ח דלמה לא הקשה על מתניתין (דרפ"ד דפסחים) מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח עושין, מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בע"פ אין עושין, דגם כזה יש אגודות אגודות? ואמר לו ר"ל אמינא לך איסורא ואת אמרת מנהגא, ופירש"י דממקום שנהגו לא קשה כיון דזהו רק "מנהג" ואינו דין גמור דנימא שיש כזה אגודות אגודות, וכל קושייתו הוא ממגילה נקראת כו' דכן עיר אינו יכול לקרות בט"ו, וכן בן כרך אינו יכול לקרות בי"ד וזהו דין גמור, דרק כזה יש להקשות מלא תתגודדו, ותידך הגמ' שם לכסוף דלא תתגודדו שייך רק בכ"ב כתי דינים בעיר אחת, משא"כ בכ"ב כתי דינים בכ"ב עיירות ליכא לא תתגודדו עיי"ש.

והתוס' הקשו שם דאכתי קשה ממגילה דבשלמא עיירות וזכרכים מוכן דליכא לא תתגודדו כיון שהם בכ"ב עיירות, אבל בנוגע

לקריאת בני הכפרים ועיירות אכתי קשה, כי הרי בני הכפרים באים להעיר, וקוראים בהעיר עצמה ביום י"א? ותירצו התוס' בשם ר"ח כהן שאינו כמו שכתב רש"י שבני הכפרים היו באים לקרות בהעיר, דבאמת היו בקיאיין לקרות בעצמם, והיו קוראים בכפרים שלהם ביום הכניסה, והפי' הוא שהיו רגילים להכנס ביום ב' וה' בכפר שלהם משום קריאת התורה, ואם יצטרכו להכנס ביום אחר לקריאת המגילה ה"ז טירחא גדולה עבורם ולכן תיקנו שיכולים לקרות המגילה ביום הכניסה ב"א וי"ב וכו', ובמילא א"ש דאין כאן משום לא תתגודדו כיון שהם קורין בכפר שלהם ולא בהעיירות, והתוס' הביאו ראיה לזה מהא דאיתא בירושלמי דבן עיר אינו יכול לקרות ביום ט"ו להוציא בן כרך, וכן בן כרך אינו יכול להוציא בי"ד בן עיר, דכיון שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציא אחר יד"ח, וא"כ גם בן עיר אינו יכול לקרות ב"א להוציא בן כפר, ועכצ"ל שהם היו קוראים בעצמם בכפר שלהם עיי"ש.

ולפי"ז קשה לשיטת רש"י: (א) כיון דלרש"י היו בני הכפר באים להעיר לקרות, א"כ קשה מלא תתגודדו שיש כאן אגודות אגודות בעיר אחת? (ב) איך כתב רש"י דבן עיר קורא עבור בני הכפרים הרי מבואר בירושלמי דבן עיר אינו מוציא בן כרך כו' וכן להיפוך?

ויש לבאר בזה, דהנה כבר הוכא לעיל דבתחילה כתב רש"י שהקושיא דלא תתגודדו הוא גם מבן כפר, אבל אח"כ כשאמר ר"ל אמינא לך איסורא ואת אמרת לך מנהגא, שוב לא הזכיר רש"י שהקושיא הוא מהקריאה דבני הכפרים אלא מעיר וכרך, וצריך ביאור בזה? וכתב כחידושי הריטב"א שם בזה וז"ל: ויפה כיון דהנהו ודאי לאו איסורא נינהו דקולא הוא שהקלו עליהם וכו' ואם לא רצו להקדים וכאו לקרות בי"ד הרשות בידם עכ"ל, אבל התוס' כנ"ל כתבו דגם מבני הכפרים קשה מלא תתגודדו, ולכן תירצו שהי' קוראין בכפר שלהם כנ"ל, וצריך ביאור כפלוגתתם.

ואפשר לומר לפי הנ"ל, דבזה גופא תלוי פלוגתת רש"י ותוס', דהתוס' סב"ל דקריאת בני הכפרים בי"ד ה"ז קריאה בזמנה היינו שהוא מעיקר הדין שיש להם זמן אחר, ודומה להקריאה די"ד וט"ו, ובמילא שפיר שייך להקשות בזה מלא תתגודדו שיש כאן אגודות בעיקר יסוד זמן הקריאה, משא"כ לרש"י י"ל דסב"ל דאין זה זמן חדש, אלא כגדר תשלומין לעיקר

במקומו בי"א קורא כאן בליל י"ד, עוד פירש"י דבין כך ובין כך היינו דאפילו אם עתיד לחזור לכפר קודם היום קורא בלילה, והתוס' הקשו שם על רש"י וז"ל: וקשיא למה יחזור ויקרא ב' פעמים, ומ"מ נראה דשפיר פירש"י דכיון שהי' בעיר בלילה נעשה בבני העיר כו' עכ"ל, וכריטב"א שם כתב דלרש"י דלא סב"ל דנעשה כבן עיר, אם רוצה יכול לחזור למקומו קודם היום וקורא עמהם רק בלילה, משא"כ לפי התוס' דנעשה כבן עיר ה"ה מחוייב להשאר שם גם ביום ולקרות עמהם גם ביום כיון דנעשה כבן עיר עיי"ש.

ויש לבאר כל זה עפ"י הנ"ל דהתוס' סב"ל דקריאה בי"א בבן כפר ה"ז קריאה בזמנה, לכן שפיר הקשו על רש"י דלמה יקרא עוד הפעם בי"ד הרי כבר יש לו קריאה בזמנה, ולכן כתבו דמיהו לפי הדין שפיר פירש"י דאפילו אם קרא כבר יקרא עוה"פ (ולא כהמאירי שם דאיירי אם לא קרא בתחילה) אבל לא מטעמו של רש"י אלא משום דנעשה כבן עיר, דכל תקנת חכמים הי' רק לבן כפר, אבל לא כשנמצא עכשיו בעיר, ובמילא חל עליו החיוב דבן עיר לקרות בי"ד, וכיון שכן צריך להשאר בהעיר ולקרות גם ביום י"ד, אבל רש"י לשיטתו דסב"ל דקריאת י"א וכו' אינה קריאה בזמנה אלא בגדר תשלומין, שפיר מוכן בפשטות למה חוזר וקורא כיון דעכשיו יהי' לו המעלה דקריאה בזמנה, וכיון דלא סב"ל דנעשה כבן עיר, לכן לא חל עליו שום חיוב להשאר בהעיר ולקרות ביום.

בהקדמת בני הכפר ליום הכניסה

הרב אליהו זילבערשטיין

שליח כ"ק אדמו"ר - איטקא, נ.י.

בלקו"ש חכ"א פורים-תצוה שקיל וטרי בגדר קריאת המגילה לבני הכפרים בי"א, י"ב וי"ג אדר, שמקדימים ליום הכניסה, כמבואר בריש מסכת מגילה. ומבאר שם דזה שמקדימים ליום הכניסה אין הפי' שזה בגדר תשלומין, דהיינו דזמן קריאת המגילה הוא דווקא בי"ד וט"ו שהם ימי הנס דפורים, וימי הקדימה הם רק בגדר תשלומין כדי להקל על בני הכפרים, אלא הפי' הוא שימי הקדימה עצמם הם זמן קריאת המגילה, דהיינו שהחפצא דימים אלו הוא גדר של זמן קריאת המגילה, עיי"ש בארוכה.

ובהע' 38 מביא נפ"מ בזה, באם בן עיר יכול להוציא בן כפר כשקורין בימי הכניסה, עיי"ש.

לפי הבנתי, כוונתו שם היא, דאם ימי הקדימה הם רק בגדר תשלומין ולא החפצא דזמן קריאת המגילה, א"כ י"ל דיכול אחר להוציא את בני הכפרים, כי שניהם מחוייבים בחיוב אחד, אלא שבן הכפר יכול לקיימו בזמן מוקדם, אך אם הפי' הוא שימי הקדימה הם זמן מיוחד לקריאת המגילה (כדרש הש"ס בריש המסכתא: זמן, זמנם, זמניהם עיי"ש), א"כ נראה, שבן עיר אינו מוציא בן כפר בימי הקדימה שהרי הבן עיר אינו מחוייב בדבר, והנידון דומה למ"ש בירושלמי פ"ב דמגילה דבן עיר אינו מוציא בן כרך (בט"ו) ובן כרך אינו מוציא בן עיר.

והנה בהע' מציין לדברי רש"י בריש מגילה שכתב דברי הכפרים כשמקדימים ליום הכניסה, בן עיר יכול להוציאם. ומציין שם למה ששקו"ט בזה בראשונים ואחרונים.

והנה בצפנת פענח על הרמב"ם פ"א הל"ג דמגילה כתב דבקריאת המגילה יש ב' מצוות: א) מצות קריאה. וב) דין פרסום הנס. ומצד דין פרסום גם קטן יכול להוציא (עיי"ש שהוכיח כן מתוספתא) וגם צריך עשרה דווקא. ומבאר שם בצ"פ דהא דבני הכפרים מקדימים ליום הכניסה הוא רק חיוב דפרסום הנס, אבל אין בו דין קריאה, ולכן איתא במגילה ד, א. דבני הכפרים ביוהכ"נ קורים רק בעשרה, עיי"ש בארוכה.

ולכאורה עפ"ז מובנים דברי רש"י בפשטות, דכיון דחיוב הקריאה ביום הכניסה הוא רק גדר דפרסום הנס, לכן גם בן עיר יכול להוציאם ואפי' קטן יכול להוציא.

אך מ"ש בצ"פ שם דגם בן עיר ובן כרך שקורא ביחיד, אם קרא ביחיד, יש מצוה לשמוע עוד הפעם בעשרה משום חיוב פרסומי ניסא, לכאורה צ"ע מפ"י רש"י שם דף ה, א. ד"ה 'בזמנה': "בי"ד מתוך שהיא חובה בו ביום על כל יחיד ויחיד קורין אותה אפי' ביחיד, והכל קורין בו ואיכא פרסום נס". ומשמע דגם דין פרסום יש כאן אפי' ביחיד, כיון דהכל קורין בו ביום, משא"כ כשמקדימין ליום הכניסה צריך דווקא בעשרה. וי"ל בזה, דלפי ביאור הצ"פ הפי' הוא כך, דבן עיר שקורא בי"ד הרי עיקר החיוב הוא דין קריאה (כלשון הברכה על מקרא מגילה), אלא שיש גם חיוב לפרסום הנס, ולכן בפרסום פורתא סגי, דהיינו שבזה שכל ישראל קורין בו יש בזה קצת פרסום אפי' כשכל א'

וא' קורא ביחיד, אבל כשקורין שלא בזמנה (ביום הכניסה), החיוב הוא מלכתחילה רק בגדר פרסום הנס, ולכן צריך דווקא עשרה.

ובזה א"ש מ"ש בגמרא שם דרב (הסובר דבזמנה קורים אפי' ביחיד, דלא כרב אסי) חש ל"י לדרב אסי, דהיינו שחזר על עשרה אפי' בזמנה. והכוונה בזה דכיון דאיכא פרסום יותר כשקורין בעשרה, לכן החמיר בזה.

והנה בגמרא שם פריך ארב מהא דאמר רב עצמו דבי"ד שחל בשבת (דמקדים לקרות בע"ש), דאפי' ביחיד יוצא, ופריך דהרי הוה שלא בזמנה והרי רב סובר דשלא בזמנה דבני הכפרים הוא דווקא בעשרה וא"כ ה"ה לשלא בזמנה דבני עיירות (כשחל י"ד בשבת).

ובטורי אבן ועוד הקשו דלכאורה קשה לפירושו, דלעיל דבזמנה (כשקורין בי"ד), כיון שהכל קורים בו ביום הוה בזה פרסום אפי' כשקורין ביחיד, א"כ ה"ה כשבני עיירות נדחים לע"ש (כשחל י"ד בשבת), הרי איכא פרסום בזה שהכל קורין בו ביום. עיי"ש.

ולהנ"ל א"ש, דכשנדחים בני עיירות לע"ש י"ל די"ש ע"ז דין דפרסום הנס בלבד (דהוה שלא בזמנה) ולכן צריך פרסום מעליא דהיינו בעשרה דווקא, דהרי זהו עיקר חיובא דיומא וא"ש פירכת הש"ס. (אך לפי"ז הי' יוצא דקטן יכול להוציא בנין עיירות כשנדחו לע"ש, וצ"ע).

והנה לפימ"ש בשיחה שם (בהערה הנ"ל) דאם נאמר דעל ימי הקדימה יש דין של זמן קריאה, ולא רק בגדר תשלומין, א"כ י"ל דבן עיר אינו מוציא בן כפר יש לחקור מה הגדר בי"ד שחל בשבת ונדחו בני עיירות לע"ש, האם יש ע"ז גדר דחפצא של זמן קריאה או רק בגדר תשלומין. ונפ"מ בקביעות שנה זו כשט"ו חל בשבת דבני הכרכים קורין בע"ש (בי"ד), האם נאמר דבן עיר אינו יכול להוציא בן כרך ?!

והנה מ"ש בהשיחה דבני הכפרים כשקורין בימי הכניסה הוה בזה גדר דחפצא של זמן קריאה, אינה בסתירה לפי' הצ"פ, די"ל דהא גופא היתה התקנה, דבימי הכניסה יש ע"ז דין דזמן קריאה לצורך פרסום הנס. אך לפי"ז הי' אפשר לבאר היטב מ"ש בדף יט, א. דבן כפר שהקדים ליום הכניסה, אם הי' בעיר בי"ד, חוזר וקורא עמהם ובתוס' שם הקשו ע"ז דלמה יקרא ב' פעמים, הרי כבר יצא בפעם הא' (ועי' בהערה 28 בשיחה שם מ"ש בזה).

אך לפי הצ"פ א"ש, דאף דיצא ידי חובת פרסום הנס מ"מ כשמגיע
יום י"ד יכול לחול עליו חיוב חדש של קריאת המגילה כשנמצא בעיר
בי"ד.

זמן קריאת המגילה

הרב חיים גרשון שטיינמעץ

ראש ישיבת מנחם מענדל ליובאוויטש - דעטראיט

בלקו"ש חי"א ע' 342 בהע' (במכתב מיום ט"ז אדר תשכ"ו):

"מחרת יום הפורים: להעיר ממגילה (ב, א) דלשיתסר ושיבסר שייכות מיוחדת לימי הפורים דקאי בולא יעבור (דיש לומר דלאחרי זה גם לא יעבור ליכא, כי איסורו דומה לאיסור בל תוסיף דישנו רק בזמנו. אלא דצ"ע במרדכי ריש מגילה ובבגדי ישע שם), ולפי הירוש' (שם) כל החודש קאי בולא יעבור (וי"ל דלא אח"ז. ועפ"ז יובן בפשיטות ל' הירוש': "כל החודש כשר לקריאת המגילה מה טעמא והחודש אשר נהפך כו' א"ר חלבו ובלבד עד ט"ו כו' ולא יעבור - דאינו חוזר מכל החודש כשר כו' (שהרי מקראי מייתי לה) אלא דארי' הוא דרביע עלי', איסור דולא יעבור", ואכ"מ). ונוסף בשיתסר - דכשחל ט"ו בש"ק מוקפין עושין הסעודה בט"ז (שו"ע סתרפ"ח ס"ו)".

והיינו שמבאר רבינו זי"ע שגדר האיסור ד"ולא יעבור" תלוי בשיטת הבבלי וירושלמי בזמן קריאת המגילה, דלשיטת הבבלי שזמן קריאתה הוא רק מי"א (אין לקרות כל החודש), קאי "ולא יעבור" (רק) על טז ויז אבל לא על אח"כ שהרי אין הו"א שיתכן לקרות אז. משא"כ לשיטת הירושלמי שכל החודש כשר לקריאת המגילה א"כ יש הו"א שיכול לקרות גם שאר החודש (שאחר טו), וע"ז קאי הפסוק "ולא יעבור" לשלול שאין לקרות אז.

ואולי יש לבאר בזה: דהנה בשו"ע סי' תרפח ס"ז "המפרש והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יקראנה בשלשה עשר או בשנים עשר או באחד עשר בלא ברכה ואם א"א להמתין עד ימים הללו י"א שקורא אפי' מתחלת החודש".

ובס"ח: "בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא הי' בידו מגילה ואח"כ נזדמנה לו בט"ו קורא אותה בט"ו", ודעת הט"ז שם סק"ט שקורא אותה בברכה "כן משמעות סתם קורא", אבל דעת המ"א שם ס"ק יב שהוא בלא ברכה (ומציין לב"י וש"ל).

והעירו מדברי הר"ן על המשנה מגילה ב, א: "חל להיות באחד בשבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפין חומה למחר", ובר"ן "כפרים מקדימין ליום הכניסה דהיינו יום חמישי והו"ל חדסר דלעולם מקדימין ולא מאחרין דכתיב ולא יעבור". - והיינו שהגם שיום ב' הוא יום ט"ו, מ"מ חל על הכפרים דין "ולא יעבור". ולכאור' הוא דומה לנדו"ד (בן עיר שהוא בדרך), וא"כ א"א לקרוא בט"ו מצד "ולא יעבור" - דלא כנפסק בשו"ע.

[וראה ר"ן לקמן על המשנה ה, א. מש"כ בזה, וראה שפ"א על המשנה ד"ה חל].

ואולי י"ל קצת בזה ע"פ הנ"ל, דהנה בלקו"ש חכ"א פורים - תצוה מבאר בארוכה החילוק בין הזמנים של יא עד יג לענין קריאת המגילה, בין שיטת הירושלמי שכל החודש כשר לקריאת המגילה, שזמני המשנה (של יא כו') הוא בגדר זמן של קריאת המגילה [היינו, שהגם שסיבת התקנה הוא מחמת הגברא (כמבואר בגמ'), מ"מ נפעל עי"ז בחפצא (קריאת המגילה) שנעשה לגבי בני הכפרים זמן של קריאת המגילה] שבזמנים אלו לא רק שמקיימים מצוה שמוטל עליהם אלא שגם קיום קריאת המגילה הוא כדבעי, ואינו רק דין והיתר ומעשה וקיום מצוה שמצד הגברא, אלא שגם מצד המגילה ה"ה זמנו (ולפ"ז מבאר הלשון "מגילה נקראת"). וכל אלו הזמנים נכללים ב"זמניהם" כמו יד וטו.

משא"כ זה שכל החודש כשר לקריאת המגילה נלמד מהפסוק "והחודש אשר נהפך להם", שכל החודש יש לגברא האפשריות לקיים החיוב המוטל עליו בזמן "ימי פורים האלה", אבל אין זה ענין המוטל על החפצה של זמן, שנעשים ימי חודש אלו זמן של קריאת המגילה, עכתדה"ק. וע"ש שמבאר נ"מ להלכה בזה.

ובקיצור: הקריאה של יא כו' הוא על חפצת הזמן והוא חפצא של קריאה, משא"כ קריאת כל החודש הוא דין נוסף - דין על הגברא לבד שיכול לקיים מצות הקריאה המוטל עליו כל החודש.

ונמצא לפ"ז, שלשיטת הבבלי אין מציאות דין קריאה של גברא גרידא, רק דין קריאה של חפצא (היינו קריאה שהוא חפצא של קריאה מצד הקריאה ומצד הזמן כו').

ולפ"ז יוצא לכאור' נ"מ לפ"ז בגדרו של דין של "ולא יעבור", שלשיטת הבבלי שקאי על טז ויז הרי פירושו של הדין של "ולא יעבור", שלאחר טו אין חפצא של קריאה וממילא אין לקרוא אז, משא"כ לשיטת הירושלמי שכל החודש כשר לקריאה (מצ"ע) ומצד ולא יעבור אין לקרוא מטז ואילך - וקאי הלאו על כל החודש - והיינו משום שמצ"ע הרי כל החודש יתכן בו הקיום גברא של קריאה, וע"ז מחדש לן הפסוק שקיום גברא זו מתקיים רק בחציו הראשון של החודש אבל לא בחציו השני (הגם שגם חציו השני של החודש הוא בכלל "והחודש אשר נהפך להם"), וא"כ נמצא שהלאו מחדש לנו שאין מיום טז ואילך הקיום גברא של קריאת המגילה.

והיינו - שלבבלי "ולא יעבור" שולל הקיום חפצא, ולירושלמי ה"ולא יעבור" שולל הקיום גברא.

וא"כ י"ל, שלדעת הירושלמי שהפסוק ולא יעבור שולל דין הגברא של קריאת המגילה, א"כ י"ל ביום טו שבשושן הוא עצם יום הקריאה - והיינו שחפצת היום הוא יום של קריאה למוקפים, אין מסתבר שבני עיירות לא יוכלו לקיים אז עכ"פ החיוב גברא של קריאה - כיון שסו"ס הוא זמן שהוא עצם החפצא של קריאה. ולכן פסק בשו"ע - כדעת הירושלמי להלכה כנ"ל - שגם ביום טו יכול לקרוא (אם לא הי' באפשרי לפני זה), ועכ"פ בלי ברכה (לדעת המ"א), כיון שסו"ס לבני כרכים הוה עצם הזמן חפצא של קריאה וא"כ אין אומרים שזמן זה נשלל ע"י הפסוק "ולא יעבור", ש"ולא יעבור" קאי על זמן שאין לו בכלל ענין של קריאה בחפצא (שהרי עיקרו הוא לשלול כל החודש), אבל לא זמן שעכ"פ באיזה מקום יש לו חפצת הקריאה.

משא"כ לדעת הבבלי שאין מושג של קריאה של גברא בלי חפצת הזמן, שהרי אין דין של כל החודש לשיטת הבבלי, א"כ הפסוק של ולא יעבור שולל שאין חפצת הזמן מתפשט על טז ויז, וא"כ עד"ז י"ל שהפסוק מחדש לנו שלבני עיירות הרי חפצת הזמן הוא רק ביד ולא אח"כ - וקריאה מצד חיוב גברא לבד לא נמצא לבבלי, ולכן הר"ן שלא

ס"ל כהירושלמי² מביא סברא ש"ולא יעבור" קאי גם על יום טו לבני
עיירות.

כן י"ל בדא"פ.

(2) וכמדומני שאינו מביאו כלל.

ב' בחינות בעבודת בני הכפרים

הת' דובער שי' בערקאוויטש
תלמיד בישיבה

א

בלקו"ש חכ"א בשיחת פורים תצוה סוף סעיף י' (עמ' 205), מבאר כ"ק אדמו"ר מהו ענין י"א בעבודה ולאחמ"כ כותב שם וז"ל און עי"ז קומט מען צו בחי' ט"ו, י-ה שבשם די עבודה פון מוחין פון בני הכרכים . . ביז צו דער לעצטער קביעות . . וואס דעמולט לייענען די בני הכפרים בי"א בחי' ו"ה . . " עכ"ל. כלומר דע"י העבודה בבחינת י"א, מגיעים לבחינת ט"ו - בחי' י"ה שבשם הוי', עבודת המוחין של בני הכרכים, עד לקביעות האחרונה, דאז קוראים בני הכפרים בי"א- בחינת ו"ה.

והנה לכאורה צריך להבין מהו הפי' בזה שע"י העבודה בבחינת י"א - קב"ע, מגיעים להעבודה בבחי' ט"ו - עבודת המוחין, עד שמגיעים להעבודה הכי נעלה שהיא שוב העבודה בבחי' י"א, והרי בכדי להגיע להעבודה בבחי' ט"ו, כבר הוצרכה להיות העבודה בבחי' י"א, ובנוסף הרי זה למטה מהעבודה בבחי' ט"ו?

ב

ויובן זה בהקדים המבואר בסעי' ח' (עמ' 202) גבי עבודת בני הכפרים וז"ל "אין די השגה והתבוננות פון שכל, און די התעוררות פון מדות שבלב, איז אויף אזוי פיל, אז דאס בריינגט ביז מכריח אז עס מוז זיין הודאה" עכ"ל. כלומר דהשגת והתבוננות השכל, והתעוררות המדות שבלב כ"כ גדולים, עד שזה מכריח שתהיה הודאה.

ולאחמ"כ כותב וז"ל "און כאטש אז די עבודה פון בני הכפרים אין עשי", הערט זיך ניט אלוקות בהתגלות (בתפיסת השכל או בהתלהבות הלב), און דעריבער איז זייער עבודה און קאך, נאר אין אן אופן פון הודאה (עשי)" עכ"ל. כלומר דבעבודת בני הכפרים אין אלוקות בהתגלות בתפיסת השכל או בהתלהבות הלב, ומשו"כ עבודתם היא בכחי' הודאה. ולכאורה הרי"ז סותר להנ"ל דהודאתם מגיעה לאחר השגה והתבוננות?

ג

וי"ל עפ"י המבואר בספר המאמרים מלוקט ג' בד"ה השמים כסאי דף קל"ה די שנם ג' ענינים: א) העניות למטה מטעם ודעת, וצריך לבוא לאמונה. ב) העבודה בשכל ומדות. ג) האמונה למעלה מטו"ד. וז"ל "ובכללות הוא דהעניות שבתחילת העבודה הוא ביטול דקב"ע שלמטה מטו"ד, והעניות שלאח"ז היא ביטול במציאות שלמעלה מטו"ד", עכ"ל. ובדף קל"ו בסעי' ו' מבאר זה בעבודת האדם וז"ל "דכשהמשכה היא מנה"י . . כיון שאין לו חיות בקיות התומ"צ .. ולכן העבודה שלו צריך להיות באופן של אתכפיה, וי"ל שהוא ע"ד האמונה שלמטה מטו"ד . . שגם אמונה זו בעצמות לא שאין בזה גילוי העצמות . . ועי"ז בא אח"כ לשנה הרביעית . . דבעבודת האדם הוא שהמחשבה דיבור ומעשה שלו נמשך גם מעצמות המידות אהבה ויראה . . אלא שהמשכה זו היא רק מבחי' גילויים .. ועי"ז באים אח"כ לשנה החמישית . . די"ל שענינה בעבודת האדם היא האמונה שלמעלה מהדעת . . דבאמונה זו ישנם ב' המעלות שהיא בעצמותו ית', ושהעצמות הוא בגילוי ובעצמותו ית' אין שייך שום הילול, ורק אמונה והודאה" עכ"ל ועיי"ש.

ועפ"י י"ל שזהו מה שכתוב בסעי' ח' שבתחילה מתחיל לבאר העבודה דקב"ע של בני הכפרים, שגם שכל ומדות מחייבים זאת (לבסוף) דזהו איך שקב"ע בא לאחרי ולמעלה מטו"ד, ואח"כ חוזר ומסביר העבודה דקב"ע למטה (וקודם) לטו"ד. וזהו מה שבהמשך לכך (קב"ע למטה מטו"ד) מסביר ז"ל "און דעריבער ווערט דורך די אופנים געזאגט (אויפגעטאן די המשכה פון) ברוך כבוד ה' ממקומו מער (ווי די המשכה ואס ווערט אויפגעטאן) דורך

די עבודת השרפים "עכ"ל, כלומר דכן הוא ג"כ עבודת האופנים דאומרים
"ברוך כבוד ה' ממקומו", דזהו למעלה מעבודת השרפים, דדווקא עבודה
שלמטה מטו"ד מגעת עד לעצמות, משא, כ בעבודה בשכל ומדות.

ד

ועפ"י הנ"ל יובן מ"ש בסעי' י' שבתחילה ישנה העבודה בבחי' י"א שזה
הקב"ע שלמטה מטו"ד ועי"ז באים אח"כ להעבודה דט"ו, היינו העבודה של
שכל ומדות - טו"ד, עד שמגיעים להעבודה הכי נעלית שהיא העבודה של י"א
איך שבא לאחרי ולמעלה מטו"ד.

ולפי"ז י"ל שזהו טעם למה שהמשנה התחילה בי"א (ואח"כ התחיל
בט"ו) וסיים בי"א, כי בזה מרמז שיש בחי' י"א הבא קודם לבחי' ט"ו שזהו
קב"ע למטה מטו"ד, ויש בחי' י"א הבא לאחרי בחי' ט"ו שזהו קב"ע
שלמעלה מטו"ד. וי"ל שזה מה שכתוב "ביז דער לעצטער קביעות במשנה
פון חל להיות אחר השבת וואס דעמולט לייענען די בני הכפרים ביום י"א
בחי' ו"ה" ולא י"א סתם. והיינו דהרבי מדגיש דהקביעות האחרונה במשנה
היא בבחי' י"א, ומוסיף ו"ה, וי"ל דהיינו משום דהרי"ז מורה על בחי' הי"א
שבא לאחרי בחי' ט"ו, קב"ע למעלה מטעם ודעת דזוהי הקביעות האחרונה
שבמשנה הבאה לאחרי הקביעות של ט"ו.